

**DOKUMENTACJA BADAŃ
ORAZ
PROGRAM PRAC KONSERWATORSKICH I RESTAURATORSKICH
STOLARKI DRZWIOWEJ WEJŚCIOWEJ
GMACHU SĄDU OKRĘGOWEGO W BYDGOSZCZY**

Bydgoszcz - Toruń 2021

DZIEŁO KONSERWATORSKIE I DOKUMENTACJA CHRONIONE PRAWEM AUTORSKIM

Prawo autorskie, zgodnie z art. 1, Ustawy o prawie autorskim i prawach pokrewnych z dnia 04 02 1994 r. Dz. U. Nr 24, poz. 83 z dnia 23 02 1994 r. (Dz. U. Z 2006 r. nr 90 z późn. zm.)

1.0. KARTA IDENTYFIKACYJNA ZABYTKU I DOKUMENTACJI

1.1. DANE PRZED KONSERWACJĄ

RODZAJ

TEMAT stolarka drzewiowa

AUTOR, WARSZTAT, SZKOŁA de Bruyn

SYGNATURA

INSKRYPCJE brak

DATOWANIE 1903-06

POCHODZENIE

MIEJSCE PRZECHOWYWANIA

WŁAŚCICIEL/UŻYTKOWNIK Sąd Okręgowy w Bydgoszczy, ul. Wały Jagiellońskie 2, 85-128 Bydgoszcz

WYMIARY

MATERIAŁ drewno, metal: stal, brąz

TECHNIKA

WCZEŚNIEJSZE KONSERWACJE(LUB RENOWACJE) tak ☐ nie ☐

WCZEŚNIEJSZE DOKUMENTACJE tak ☐ nie ☐

1.2 DANE O KONSERWACJI

ZLECENIODAWCA Sąd Okręgowy w Bydgoszczy ul. Wały Jagiellońskie 2, 85-128 Bydgoszcz

WYKONAWCA PRAC REWERS Konserwacja Dzieł Sztuki Piotr Maćko, ul. Cegielniana 17, 74 – 400 Dębno, Nip 597 156 43 34.

CZAS TRWANIA PRAC listopad-grudzień 2021 r.

1.3 DANE O DOKUMENTACJI

LICZBA STRON TEKSTU

LICZBA FOTOGRAFII

AUTOR DOKUMENTACJI Piotr Maćko

DATA I MIEJSCE WYKONANIA grudzień 2021, Toruń

2.0 ZAGADNIENIA HISTORYCZNE

Gmach Sądu Okręgowego w Bydgoszczy zlokalizowany jest przy ul. Wały Jagiellońskie 2. Obiekt wzniesiony został w latach 1903-1906, wg projektu de Bruyna¹. W pierwszym okresie budynek pełnił funkcję Pruskiego Królewskiego Urzędu Sądowego. Po odzyskaniu przez Polskę niepodległości w gmachu znajdował się Sąd Grodzki, a po II wojnie światowej Sąd Wojewódzki.

Obiekt przechodził liczne gruntowe remonty, w 1953 roku wykonano remont wnętrza i wyposażenia oraz naprawę rynien. W 1955 przeprowadzone zostały prace murarsko – tynkarskie, malarskie, stolarskie i blacharskie budynku sądu. Kolejny okres większych prac remontowo – budowlanych przypadał na lata 1962 – 63. Wzmocniono i przemurowano górne warstwy okładzin kamiennych oraz zabezpieczono szczyty przed postępującym odkształcaniem się konstrukcji od pionu. Ponadto, wykonano prace murarsko-tynkarskie elewacji obiektu, obejmujące m.in. otynkowanie ścian wieży w strefie poddasza. W latach 1987- 89 naprawiono i częściowo wymieniono stolarkę okienną i drzwiową zachowując jej pierwotne formy.

W 1990 roku przeprowadzono prace dekarско – budowlane polegające m.in. na otynkowaniu szczytów elewacji budynku, wzmocnieniu konstrukcji wieży, wymianie rynien na miedziane oraz przełożeniu dachówki. W latach 1998 – 99 wymieniono wszystkie tynki w obrębie elewacji obiektu na wapienno – trasowe, oczyszczono detal kamienny i uzupełniono ubytki powierzchni kamienia. Otynkowane powierzchnie elewacji pomalowano farbami silikonowymi.

W latach 2014-2015 roku przeprowadzono kompleksową konserwację elewacji frontowych gmachu.

3.0 OPIS FORMALNY

Budynek wzniesiony został w stylu eklektycznym, łączącym elementy architektury neogotyckiej, neorenesansowej oraz modernistycznej.

Obiekt posiada trzyosiową elewację frontową z częścią środkową ujętą dwubocznymi wykuszami. Szczyt części środkowej elewacji zdobiony herbem Bydgoszczy oraz orłem pruskim. W północno-wschodni narożnik elewacji wtopiona ośmioboczna wieża z galerią widokową oraz hełmem o barokowych formach.

Stolarka drzwiowa portalu dwuskrzydłowa, zdobiona opierzeniem drewnianym w formie wielokrotnionego motywu gwiazdy. Motyw podkreślony metalowymi ćwiekami.

Stolarka drzwiowa wejścia w obrębie elewacji południowej oraz drzwi bocznych przedsionka ramowo-płycinowa z prześwitem. W obrębie przedsionka prześwity zabezpieczone dekoracyjną kratą

---

1 http://pl.wikipedia.org/wiki/Gmach_S%C4%85du_Okr%C4%99gowego_w_Bydgoszczy

4.0 TECHNIKA ORYGINAŁU I ANALIZA SPOSOBU WYKONANIA

Drzwi głównego wejścia dwuskrzydłowej o konstrukcji deskowej z opierzeniem w formie wielokrotnionego motywu gwiazdy. Dekoracja dodatkowo podkreślona metalowymi ćwiekami, odlanymi w brązie. Ćwieku przytwierdzone do powierzchni skrzydeł stalowymi trzpieniami.

Dolne partie skrzydeł drzwi opierzone stalową, malowaną blachą.

Stolarka drzwiowa drzwi wejściowych oraz drzwi bocznych pomieszczeń przedsionka wykonana w konstrukcji ramowo-płycinowej.

Drzwi portalu wraz z oknami nadświetla oraz drzwi bocznych pomieszczeń przedsionka wykonana w drewnie dębowym. Drzwi wejściowe wraz z konstrukcją nadświetla w obrębie elewacji południowej wykonane w drewnie sosnowym.

W oparciu o badania in situ oraz analizę pobranego materiału stwierdzono, iż stolarka okienna i drzwiowa pierwotnie malowana laserunkowo w kolorze czerwieni *NCS S 5540-Y90R-NCS S 7020-Y70R*. Przeprowadzone badania wykazały również, iż dekoracyjne stalowe kraty okiem nadświetla w obrębie głównego wejścia oraz prześwitów drzwi bocznych przedsionka, pierwotnie malowane były warstwą metaliczną w kolorze srebrnym. Analiza pobranego materiału wykazała, iż zastosowano farbę z dodatkiem pyłu cynkowego.

5.0 ZESTAWIENIE MATERIAŁÓW PIERWOTNYCH I WTÓRNYCH

5.1 MATERIAŁY PIERWOTNE

- drewno dębowe
- drewno sosnowe
- farba olejna
- stal
- brąz

5.2 MATERIAŁY WTÓRNE

- farby na bazie spoiwa olejnego
- okucia drzwi(szyldy, klamki, wzmocnienia zawiasów)

6.0 STAN ZACHOWANIA I PRZYCZYNY ZNISZCZEŃ

Stolarka drzwiowa i okienna zachowana w stosunkowo dobrym stanie. Powierzchnia drewna pokryta wtórnymi warstwami malarskimi o spoiwie olejnym. Wtórne powłoki malarskie występują również na powierzchniach dekoracyjnych krat nadświetla i prześwitów drzwi.

Stwierdzono liczne ślady wtórnych prac polegających m.in. na obróbce mechanicznej powierzchni drewna (ślady przetarć, wyoblenia profili, usunięta pierwotna warstwa malarska), naprawach pękniętych zawiasów (spawaniu oraz wzmocnieniu) oraz częściowej wymianie szyldów i klamek. W przypadku drzwi wejściowych elewacji południowej, konstrukcja skrzydła drzwi uległa znacznej deformacji, przez co otwór drzwiowy po zamknięciu jest silnie rozszczelniony.

Skrzydła drzwi portalu miejscami pozbawione warstwy malarskiej, odsłonięte drewno w warstwach przypowierzchniowych ze śladami drobnych spękań, o zwiększonej nasiąkliwości wodą, zabarwione na jasnoszary kolor. Na obu skrzydłach drzwi brak części metalowych (odlanych w brązie) ćwieków. Blachy opierzenia dolnych partii skrzydeł pokryte żelazowymi produktami korozji.

8.0 CEL ORAZ ZAŁOŻENIA KONSERWATORSKIE

Celem planowanych prac jest usunięcie przyczyn powstałych zniszczeń stolarki głównego wejścia, drzwi przedsionka jak i stolarki drzwiowej elewacji południowej obiektu oraz przywrócenie ich pierwotnych walorów estetycznych i funkcjonalnych.

W związku z powyższy zakłada się usunięcie wtórnych warstw malarskich pokrywających powierzchnie w/w elementów, oraz odtworzenie ich pierwotnego opracowania kolorystycznego. Wyeksponowana zostanie również pierwotna kolorystyka krat, w obrębie stolarki okiennej nadświetla i prześwitów drzwi.

Ponadto, w przypadku skrzydeł drzwi głównego wejścia, zakłada się odtworzenie brakujących, dekoracyjnych ćwieków oraz wymianę części zawiasów. Odtworzona zostanie również brakująca mosiężna klamka drzwi.

W przypadku stolarki drzwiowej wejścia w obrębie elewacji południowej, ze względu na znaczą deformację konstrukcji skrzydła, przyjmuje się wykonanie kopii drzwi. Odtworzone zostaną również szyldy i klamki drzwi w oparciu o istniejące elementy drzwi bocznych przedsionka.

Wszystkie elementy metalowe zostaną oczyszczone, poddane patynowaniu oraz zabezpieczone.

9.0 PROGRAM PRAC

1. Dokumentacja fotograficzna

- *należy wykonać szczegółową dokumentację fotograficzną stanu zachowania obiektu przed rozpoczęciem prac. Opis fotograficzny winien również obejmować przebieg prowadzonych prac oraz efekt ich zakończenia, stanowić integralną część dokumentacji powykonawczej*

2. Demontaż skrzydeł drzwi

- *skrzydła drzwi wejściowych w obrębie elewacji północnej obiektu, wraz ze stolarką okienną portalu, należy ostrożnie zdemontować. Zakłada się również demontaż drzwi wejściowych do bocznych pomieszczeń w obrębie przedsionka głównego wejścia, oraz stolarkę drzwiową, wejścia bocznego do obiektu w obrębie elewacji południowej. Otwory wejściowe na czas prac należy zabezpieczyć konstrukcją zastępczą.*

3. Demontaż okuć skrzydeł drzwi oraz krat nadświetla

- *elementy stalowe takie jak kraty, zawiasy, okucia zamków, szyldy i klamki -w tym odlane w mosiądzu- zdemontować celem oczyszczenia z nawarstwień.*
- *wszystkie luźne ćwieku obicia skrzydeł drzwi ostrożnie zdemontować*

4. Demontaż oszklenia stolarki drzwiowej oraz okiennej

- *na czas prac należy ostrożnie zdemontować oszklenie stolarki okiennej i drzwiowej*

5. Oczyszczenie powierzchni

- *wtórne warstwy malarskie - obecne na powierzchniach drewna stolarki drzwiowej i okiennej, oraz pokrywające powierzchnie dekoracyjnych krat okien nadświetla i prześwitów drzwi, prowadzących do bocznych pomieszczeń w przedsionku – usunąć chemicznie, przy użyciu preparatu do zdejmowania starych powłok malarskich. Zaleca się zastosowanie preparatu 3V3, Abbeizer, Remover, Scansol, Deck 4000, lub innego o składzie i właściwościach zbliżonych do wymienionych.*
- *stalowej oraz mosiężne klamki, szyldy, okucia zamków i zawiasy oczyścić mechanicznie, metodą strumieniowo-ścierną przy użyciu piaskarki i ścierniwa korundowego. Prace poprzedzić próbami celem dopasowania siły aplikacji ścierniwa, tak aby nie dochodziło do uszkodzeń powierzchni oczyszczanego metalu*

6. Doczyszczanie powierzchni

- *powierzchnie drewna po zdjęciu wtórnych warstw malarskich, celem doczyszczania przetrzeć papierem ściernym o drobnej frakcji ścierniwa.*
- *pozostałości wtórnych farb, pokrywających powierzchnie pierwotnej cynkowej powłoki malarskiej, usunąć przy użyciu tamponów nasączonych rozpuszczalnikami organicznymi. Należy przeprowadzić próby doboru najbardziej optymalnego z rozpuszczalników, bądź ich mieszaniny.*

7. Konsolidacja drewna

•powierzchnie drewna wraz z zachowanymi pozostałościami pierwotnej warstwy malarskiej, po oczyszczeniu poddać zabiegowi konsolidacji przy użyciu 10% roztworu żywicy Paraloid B-72 w toluenie/ksylenie.

8. Rekonstrukcja zniszczonych zawiasów, brakujących szyldów i klamek

•dwa zawiasy skrzydła drzwi głównego wejścia - ze względu na ich odkształcenie, powstałe w wyniku niewłaściwego zespawania elementów - należy odtworzyć metodami ślusarskimi.

•brakującą mosiężną klamkę drzwi głównego wejścia odtworzyć metodą odlewu

•brakujące stalowe szyldy oraz klamki drzwi wejściowych w obrębie elewacji południowej, należy odtworzyć metodą odlewu. Forma szyldów oraz kształt klamek, winny nawiązywać do analogicznych elementów obecnych na drzwiach prowadzących do bocznych pomieszczeń w przedsionku(fot.15).

9. Odtworzenie skrzydła drzwi wejściowych w obrębie elewacji południowej

•ze względu na stan zachowania, silną deformację konstrukcji drzwi wejściowych do obiektu w obrębie elewacji południowej, zakłada się wykonanie kopii skrzydła drzwi. Odtwarzane drzwi winny w pełni odzwierciedlać podziały, proporcje oraz motywy dekoracji obecne w oryginale. Kopie należy wykonać w analogicznym materiale co pierwotnie - drewno iglaste(sosna). Uwzględnia się wykonanie pełniej kopii stolarki drzwiowej wejścia(wraz z nadświetłem), jednakże poprzedzonej szczegółową dokumentacją rysunkową istniejącej konstrukcji(w skali) oraz projektem rysunkowym nowej konstrukcji.

10. Odtworzenie brakujących ćwieków

•odlanie brakujących ćwieków dekoracyjnego okucia drzwi portalu(10 sztuk.). Elementy wykonać zgodnie z pierwotną technologią-łepki ćwieków odlew z brązu, osadzone na stalowych trzpieniach.

11. Uzupełnienie ubytków powierzchni

•duże ubytki powierzchni (taki jak brakujące fragmenty listw ościeżnicy drzwi elewacji południowej) uzupełnić metodą flekowania

•małe ubytki powierzchni uzupełnić przy użyciu kitów na bazie żywicy epoksydowej Epidian 5 utwardzanej PAC i wypełniaczu w postaci pyłu trocinowego. Kompozycję polimerową podbarwiać w masie pod kolor uzupełnianego drewna. Po usieciowaniu, kity obrobić mechanicznie.

12. Scalenie kolorystyczne większych uzupełnień ubytków powierzchni

- uzupełnienia ubytków wykonane w formie fleków należy scalić zgodnie z kolorystyką oryginału. W tym celu zaleca się zastosowanie 10% roztworu żywicy termoplastycznej Paraloid B-72 w toluenie/ksylenie z dodatkiem 1% fotostabilizatora Tinuvin 292. Roztwór żywicy podbarwić po kolor pierwotnej warstwy malarskiej przy użyciu suchych pigmentów.

13. Zabezpieczenie powierzchni zachowanych/pierwotnych ćwieków obicia skrzydeł drzwi

- powierzchnie ćwieków z zachowaną warstwą patyny, oczyścić z luźnych nawarstwień a następnie odtłuścić przy użyciu acetonu. Na tak przygotowane podłoże, nanieść warstwę 10% roztworu żywicy termoplastycznej Paraloid B-44 w toluenie/ksylenie z dodatkiem 1 % fotostabilizatorów: Tinuvin 171 oraz Tinuvin 292. Następnie, powierzchnie zabezpieczyć warstwą wosku mikrokryształicznego Cosmoloid 80H. Wosk nanosić na ciepło.

14. Patynowanie odtworzonych oraz oczyszczonych elementów okuć drzwi

- oczyszczone oraz odlane elementy wykonane w mosiądzu(klamki, szyldy) oraz w brązie(ćwieki) poddać zabiegowi patynowania. W tym celu zaleca się zastosowanie roztworu wielosiarczku potasu. Powierzchnie metalu po opracowaniu, zabezpieczyć warstwą 1% roztworu inhibitora korozji BTA. Następnie, nanieść warstwę 10% roztworu żywicy termoplastycznej Paraloid B-44 w toluenie/ksylenie z dodatkiem 1 % fotostabilizatorów: Tinuvin 171 oraz Tinuvin 292. Ostatni etap zabezpieczenia powierzchni metalu jest naniesienie warstwy wosku mikrokryształicznego Cosmoloid 80H. Wosk nanosić na ciepło.

- oczyszczone oraz odtworzone elementy stalowe(zawiasy, szyldy, klamki, zabezpieczenie dolnych partii skrzydeł drzwi) pokryć roztworem taniny. Powierzchnie metalu po opracowaniu, zabezpieczyć warstwą 10% roztworu żywicy termoplastycznej Paraloid B-44 w toluenie/ksylenie z dodatkiem 1 % fotostabilizatorów: Tinuvin 171 oraz Tinuvin 292. Następnie, powierzchnie metalu zabezpieczyć warstwą wosku mikrokryształicznego Cosmoloid 80H. Wosk nanosić na ciepło.

15. Rekonstrukcja pierwotnej dekoracji malarskiej stolarki drzwiowej i okiennej

- elementy stolarki drzwiowej oraz okiennej celem odtworzenia pierwotnej kolorystyki pokryć warstwą farby laserunkowej o spoiwie alkidowym. Dobór właściwego koloru(czerwieni NCS S 5540-Y90R-NCS S 7020-Y70R) należy poprzedzić próbami wykonanymi na malowanym podłożu. Zaleca się zastosowanie lazury HSL-30/m-Profi-Holzschutz-Lasur 3in1 firmy Remmers, lub Induline GL 350 firmy Remmers, bądź farby innego producenta charakteryzującej się składem oraz parametrami fizyko-mechanicznymi zbliżonym do w/w.

16. Ponowne oszklenie stolarki drzwiowej i okiennej

- stolarkę okienną portalu oszklić zdemontowanym szkłem imitującym gomółki. Tafle szyb osadzać na kit szklarski. Uwzględnia się osadzenie szyb z użyciem silikonu szklarskiego, zabarwionego pod kolor drewna.
- prześwity oszklić szkłem witrażowym antycznym

•stolarkę drzwiową wejścia w obrębie elewacji południowej, w przypadku wykonania pełniej kopii, uwzględnić przeszklenie szybami zespolonymi, jednakże z zachowaniem imitacji przeszklenia gomółkowego w szybie zewnętrznej

17. Uzupełnienie ubytków pierwotnej kolorystyki krat

•powierzchnie zachowanej, pierwotnej warstw malarskiej krat, po ich oczyszczeniu i odtłuszczeniu zabezpieczyć warstwą 10% roztworu Paraloidu B-44 w toluenie/ksylenie. Następnie, nanieść warstwę farby z pyłem cynkowym – Zinga firmy Zingametall BV.

18. Montaż brakujących ćwieków, sztyldów, zawiasów

•brakujące ćwieki osadzić trzpieniami w istniejących otworach. Przed osadzeniem ćwieków otwory częściowo wypełnić klejem poliuretanowym przeznaczonym do klejenia elementów drewnianych i metalowych.

•szyldy oraz zawiasy montować zgodnie z pierwotną technologią przy użyciu -w zależności od montowanych elementów-stalowych bądź mosiężnych wkrętów z łebkiem stożkowym, płaskim z rowkiem na wkręta płaski.

19. Ponowny montaż elementów stolarki drzwiowej i okiennej portalu, przedsionka oraz wejścia w obrębie elewacji południowej

•odrzewia stolarki drzwiowej elewacji południowej montować na stalowych kotwach rozporowych

•uwzględnić doszczelnienie stolarki okiennej i nadświetla przy użyciu uszczelki samoprzylepnych

20. Montaż krat stolarki okiennej

•kraty montować zgodnie z pierwotną technologią, przy użyciu stalowych wkrętów z łebkiem stożkowym, płaskim z rowkiem na wkręta płaski.

21. Uzupełnienie ubytków wyprawy tynkarskiej oraz warstwy malarskiej ościeża drzwi wejściowych elewacji południowej

•po ponownym osadzeniu odrzewia, ubytki zaprawy tynkarskiej uzupełnić zaprawą na bazie spoiwa wapiennego lub wapienno-trasowego i wyselekcjonowanego, droбноziarnistego kruszywa kwarcowego. Zaleca się zastosowanie zaprawy wapiennej firmy Keim, Optolith, Tubag Sto-ispo, lub innego producenta, posiadającej zbliżony do w/w skład i właściwości.

•ubytki warstwy malarskiej ściny w obrębie ościeża, uzupełnić farbą na bazie spoiwa krzemianowego zgodnie z pierwotną kolorystyką.